

Dr. Florin Ludușan
– coordonator –

Mihăiță-Adrian Pui
Raluca Hațegan-Rozsnyai
Marinela Secăreanu
Robert Ardelean
Adela Lăcrămioara Săbăduș
Andreea Claudia Pașcu
Cristina Lăcrămioara Kelemen

RECURSUL

Teorie și jurisprudență

Dr. Florin Ludușan
– coordonator –

Mihăiță-Adrian Pui
Raluca Hațegan-Rozsnyai
Marinela Secăreanu
Robert Ardelean
Adela Lăcrămioara Săbăduș
Andreea Claudia Pașcu
Cristina Lăcrămioara Kelemen

RECURSUL

Teorie și jurisprudență

Universul Juridic
București
-2022-

Capitolul I

PRACTICĂ PRIVIND ANULAREA ACTELOR

I. Noțiuni introductive

Nulitatea actului juridic civil reprezintă sancțiunea care intervine în cazul în care, la încheierea actului juridic civil nu sunt respectate dispozițiile legale referitoare la condițiile de valabilitate ale actului juridic civil, condiții care pot fi de fond sau de formă.

Nulitatea actelor juridice civile comportă o serie de trăsături, și anume:

- reprezintă o sancțiune de drept civil;
- constă în lipsirea actului juridic de efectele ce contravin normelor juridice care reglementează încheierea validă a actului juridic, nefiind însă anulat actul în întregime sa, decât în anumite condiții expres prevăzute de lege;
- pentru stabilirea concordanței sau neconcordanței cu legea a prevederilor actului juridic civil, se are în vedere scopul, actul fiind lipsit doar de efectele contrare voinței legiuitorului;
- privește doar actele juridice, și faptele juridice în sens restrâns;
- momentul în raport cu care se apreciază conformitatea actului juridic cu legea este acela al încheierii actului juridic.
- se aplică atunci când sunt încălcate normele juridice care reglementează condițiile de validitate ale actului juridic.

Nulitățile sunt reglementate de Codul civil într-o manieră nu tocmai unitară în momentul de față, normele care alcătuiesc această instituție regăsindu-se fragmentar, spre exemplu în următoarele articole: art. 5, art. 790 alin. (1), art. 803, art. 822-823, art. 839, art. 886, art. 910 alin. (2), art. 953, art. 961, art. 965-966, art. 1.008, art. 1010, art. 1.067, art. 1.156, art. 1.167-1.168, art. 1.190, art. 1.308-1.309, art. 1.211, art. 1.689 alin. (1), art. 1.712, art. 1.716, art. 1.774-1.776, art. 1.897, art. 1.900 etc.

În ceea ce privește nulitatea, aceasta are și o serie de funcții:

- a) Funcția preventivă constă în efectul inhibitor pe care îl exercită asupra subiectelor de drept civil, tentate să încheie actul juridic civil cu nerespectarea condițiilor sale de validitate.
- b) Funcția sancționatorie între în acțiune atunci când funcția preventivă nu și-a dovedit eficiența, constând în înlăturarea efectelor contrarii normelor juridice edictate pentru încheierea valabilă a actului juridic civil.
- c) Funcția de mijloc de garanție a principiului legalității în domeniul actelor juridice civile asigură prin realizarea funcției preventive și a celei sancționatorii respectarea normelor juridice civile care reglementează condițiile de valabilitate a actului juridic civil.

În cele ce urmează, vom încerca să delimităm succint instituția nulității de alte instituții cu efecte asemănătoare asupra actelor juridice civile.

1. Nulitatea și rezoluțiunea

Conform Codului civil, rezoluțiunea este sancțiunea care constă în desființarea retroactivă a unui contract sinalagmatic cu executare *uno actu*, în cazul neexecutării culpabile a obligațiilor de către una dintre părți.

Asemănări:

- sunt cauze care atrag ineficacitatea actului juridic civil;
- atât rezoluțiunea, cât și, în principiu, nulitatea produc efecte retroactiv;
- ambele presupun, în principiu, o hotărâre a organului de jurisdicție.

Deosebiri:

- nulitatea presupune încheierea unui act juridic cu nerespectarea unei condiții de validitate, pe când rezoluțiunea presupune un act juridic încheiat;
- nulitatea se aplică oricărui act juridic civil, în vreme ce rezoluțiunea intervine numai în cazul contractelor sinalagmatice cu executare *uno actu*;
- cauza de nulitate există în momentul încheierii actului juridic și constă în respectarea unei dispoziții legale referitoare la încheierea valabilă a actului, însă cauza rezoluțiunii apare ulterior momentului încheierii și constă în neexecutarea culpabilă a obligației de către una dintre părți;
- rezoluțiunea și nulitatea relativă sunt supuse unor reguli diferite în privința momentului de început al prescripției extinctive, nulitatea absolută nefiind deloc supusă prescripției extinctive.

2. Nulitatea și rezilierea

Rezilierea este sancțiunea de drept civil ce intervine în cazul neexecutării culpabile a unui contract sinalagmatic cu executare succesivă și constă în încetarea efectelor contractului respectiv numai pentru viitor.

Astfel putem sesiza faptul că rezilierea se deosebește de rezoluțiune prin aceea că intervine în cazul contractelor sinalagmatice care se execută prin prestații succesive și că operează numai pentru viitor. Deci, comparația dintre nulitate și rezoluțiune prezintă numeroase puncte comune cu aceea dintre nulitate și reziliere.

Cu titlu de particularitate al acestei comparații, se subliniază faptul că deși efectele nulității se produc în principiu retroactiv, iar rezilierea operează numai pentru viitor, chiar și așa, în situația actelor juridice cu executare succesivă, nici nulitatea nu produce efecte pentru trecut.

3. Nulitatea și revocarea

Revocarea, așa cum este prevăzută de legea civilă, ca sancțiune de drept, constă în înlăturarea efectelor actului juridic civil datorită ingratitudinii gratificantului sau neexecutării culpabile a sarcinii.

Noțiunea de revocare este folosită uneori și în sensul de denunțare unilaterală, în cazurile prevăzute de lege, a unui act, iar alteleori în sensul de desfacere a unui contract prin acordul părților.

Revocarea se aseamănă cu nulitatea prin aceea că și ea reprezintă o cauză de ineficacitate a actului juridic civil. Însă între cele două sancțiuni civile există deosebiri importante, și anume:

- revocarea presupune un act juridic valabil încheiat, pe când nulitatea presupune un act juridic încheiat cu nerespectarea unei condiții de validitate;
- nulitatea este aplicabilă oricărui act juridic, în timp ce revocarea se aplică, în principiu, liberalităților;
- cauza nulității este contemporană momentului încheierii actului juridic, pe când revocarea presupune cauze ulterioare încheierii actului juridic.

4. Nulitatea și caducitatea

Caducitatea este acea cauză de ineficacitate ce constă în lipsirea actului juridic civil valabil încheiat de orice efecte datorită intervenirii unei împrejurări ulterioare încheierii sale și care este independentă de voința autorului actului juridic.

Spre deosebire de nulitate, caducitatea are următoarele caracteristici:

- presupune un act juridic valabil încheiat;
- produce efecte numai pentru viitor (deoarece pentru trecut actul juridic respectiv nu și-a produs niciun efect);
- presupune o cauză ulterioară încheierii actului juridic;
- împrejurarea care determină caducitatea este, întotdeauna, străină de voința autorului actului juridic.

I. Nulitatea absolută și nulitatea relativă

În funcție de natura interesului ocrotit prin dispoziția legală încălcată la încheierea actului juridic civil, deosebim nulitatea absolută și nulitatea relativă [art. 1.246 alin. (2) C. civ.].

Nulitatea absolută este aceea care sancționează nerespectarea, la încheierea actului juridic civil, a unei norme juridice care ocrotește un interes general, deci a unei norme juridice imperative de ordine publică, desigur, care instituie o condiție de validitate pentru încheierea actului juridic [art. 1.247 alin. (1) C. civ.].

Nulitatea relativă este aceea care sancționează nerespectarea, la încheierea actului juridic civil, a unei norme juridice care ocrotește un interes individual (particular), deci a unei norme juridice imperative de ordine privată, care instituie o condiție de validitate pentru încheierea actului juridic [art. 1.248 alin. (1) C. civ.].

Felul nulității (absolute sau relative) se stabilește, în primul rând, ținând cont de indicația legiuitorului. Astfel, în Codul civil din 2009, nulitatea absolută este desemnată fie prin sintagma ca atare, fie prin formula „constatarea nulității”, iar nulitatea relativă este desemnată, în afară de sintagma ca atare, prin formula „act anulabil”.

Dacă din textul de lege care instituie nulitatea nu rezultă felul acesteia ori dacă dispoziția legală stabilește doar condiția de validitate pentru încheierea actului juridic, fără a indica și sancțiunea incidentă, stabilirea felului nulității se face în raport cu natura interesului ocrotit prin edictarea normei juridice care a fost nesocotită la încheierea actului juridic. Desigur, dacă legiuitorul precizează în mod expres că, în situația respectivă, este vorba de o nulitate absolută sau, după caz, de o nulitate relativă, nu mai este necesară stabilirea felului nulității în raport cu natura interesului ocrotit, iar aceasta chiar și atunci când s-ar ajunge la o altă soluție decât cea la care s-a oprit legiuitorul.

Dacă nici după recurgerea la acest criteriu nu se poate determina felul nulității, se va aplica prezumția de nulitate relativă stabilită de art. 1.252 C. civ., care dispune că „în cazurile în care natura nulității nu este determinată ori nu reiese în chip neîndoielnic din lege, contractul este anulabil”.

II. Nulitatea parțială și nulitatea totală

Această clasificare se face după criteriul întinderii efectelor nulității, Astfel că nulitatea totală este acea nulitate care desființează actul juridic civil în întregime, iar nulitatea parțială este acea nulitate care desființează numai o parte dintre efectele actului juridic civil, celelalte efecte menținându-se, întrucât nu contravin legii.

Din art. 1.255 alin. (1) C. civ., potrivit căruia „clauzele contrare legii, ordinii publice sau bunelor moravuri și care nu sunt considerate nescrise atrag nulitatea contractului în întregul său numai dacă sunt, prin natura lor, esențiale sau dacă, în lipsa acestora, contractul nu s-ar fi încheiat”, se poate trage concluzia că, în sistemul nostru de drept, nulitatea parțială reprezintă regula, iar nulitatea totală constituie excepția.

Totuși, nulitatea parțială presupune un act juridic cu un conținut complex, în sensul că actul juridic are mai multe efecte, deoarece numai într-o asemenea situație s-ar putea pune problema desființării unor efecte și a menținerii altor efecte.

În situația în care contractul este menținut în parte, atât clauzele nule, cât și cele considerate de lege nescrise sunt înlocuite de drept cu dispozițiile legale aplicabile potrivit art. 1.255 alin. (2) și (3) C. civ.

Mai este necesară menționarea faptului că potrivit art. 1.256 C. civ., „în cazul contractelor cu mai multe părți în care prestația fiecărei părți este făcută în considerarea unui scop comun, nulitatea contractului în privința uneia dintre părți nu atrage desființarea în întregime a contractului, afară de cazul în care participarea acesteia este esențială pentru existența contractului”.

Nulitatea parțială nu trebuie confundată cu următoarele situații:

- situația în care, dintre mai multe acte juridice, aflate în strânsă legătură, se anulează în întregime numai unul;
- ipoteza în care, deși nevalabilă ca un anumit act juridic, manifestarea de voință produce efecte ca alt act juridic, în baza conversiunii;
- cazul în care actul juridic lovit de nulitate relativă este validat prin confirmare;
- ipoteza când actul juridic încheiat este lovit de nulitate absolută, însă, ulterior, este îndeplinită cerința legală nerespectată în momentul încheierii lui;
- situația când forma *ad probationem* nu îndeplinește cerințele prevăzute de lege, dar operațiunea juridică (*negotium*) este valabilă.

Așadar, nulitatea parțială înseamnă ineficacitatea numai a unei clauze sau a unor clauze, dar nu toate, ale aceluiași act juridic.

Atragem atenția că nu trebuie confundată clasificarea în nulități parțiale și nulități totale cu clasificarea în nulități absolute și nulități relative. Combinând cele două criterii de clasificare (natura interesului ocrotit și întinderea efectelor), vom deosebi: nulitate absolută și parțială (spre exemplu, cazul prevăzut de art. 2.546 C. civ., potrivit căruia „este lovită de nulitate absolută clauza prin care se stabilește un termen de decădere ce ar face excesiv de dificilă exercitarea dreptului sau săvârșirea actului de către partea interesată”), nulitate absolută și totală, nulitate relativă și parțială, nulitate relativă și totală.

III. Nulitatea expresă și nulitatea virtuală

În funcție de modul de consacrare legislativă, distingem nulitatea expresă (numită și nulitate textuală sau chiar explicită) și nulitatea virtuală (numită și nulitate implicită sau tacită).

Prin nulitate expresă se desemnează acea nulitate care este prevăzută, ca atare, într-o dispoziție legală. Cele mai multe nulități fac parte din această categorie, fiind prevăzute fie în Codul civil, fie în alte acte normative.

Prin nulitate virtuală se desemnează acea nulitate care nu este expres prevăzută de lege, dar care rezultă neîndoind din modul în care este reglementată o anumită condiție de validitate a actului juridic civil sau, după cum spune art. 1.253 C. civ., sancțiunea nulității este necesară pentru ca scopul dispoziției legale încălcate să fie atins. Clasificarea nulităților în exprese și virtuale nu trebuie confundată cu clasificarea nulităților în absolute și relative, deoarece este vorba despre două criterii diferite. În consecință, pot exista: nulități exprese și absolute; nulități exprese și relative; nulități virtuale și absolute; nulități virtuale și relative.

IV. Nulități de fond și nulități de formă

După felul condiției de validitate încălcate la încheierea actului juridic civil, nulitățile sunt de fond sau de formă.

Nulitatea de fond este acea nulitate care intervine în cazul lipsei ori nevalabilității unei condiții de fond a actului juridic civil (consimțământ, capacitate, obiect, cauză). Nulitățile din această categorie sunt cele mai numeroase în practică.

Nulitatea de formă este acea nulitate care intervine în cazul nerespectării formei cerute *ad validitatem*. Spre exemplu, art. 1.041 C. civ., care prevede că, „sub sancțiunea nulității absolute, testamentul olograf trebuie scris în întregime, datat și semnat de mâna testatorului”, instituie o nulitate de formă.

V. Nulități amiabile și nulități judiciare. Precizări privind așa-numitele nulități de drept. Clauze considerate nescrise

Unii autori mai împart nulitățile, în funcție de modul de valorificare, în nulități judiciare și nulități amiabile, iar alți autori, după același criteriu, deosebesc nulitățile judiciare și nulitățile de drept.

Distincția dintre nulitățile amiabile și nulitățile judiciare este consacrată și de Codul civil din 2009. Potrivit art. 1.246 alin. (3) C. civ., „dacă prin lege nu se prevede altfel, nulitatea contractului poate fi constatată sau declarată prin acordul părților”.

Prin urmare, putem deosebi între situația în care părțile se înțeleg cu privire la nulitatea actului juridic încheiat de ele și lipsesc de efecte actul respectiv prin voința lor, fără a se mai adresa organului de jurisdicție competent (caz în care am fi în prezența unei nulități amiabile), și situația în care părțile nu se înțeleg în acest sens ori în care ar fi vorba de un act juridic căruia nu i se poate pune capăt printr-un act simetric celui prin care a luat naștere, deci nesusceptibil de o nulitate amiabilă, precum recunoașterea de filiație, căsătoria etc., fiind astfel necesar ca nulitatea actului juridic să fie declarată de organul de jurisdicție competent (într-o asemenea situație vorbim de nulitate judiciară).

Exceptând ipoteza clauzelor considerate ca nescrise și eventualele norme speciale ce ar institui cazuri de nulitate care să opereze de drept, distincția dintre nulitatea de drept și nulitatea judiciară nu poate fi primită, în considerarea următoarelor argumente: actul juridic încheiat beneficiază de o prezumție de valabilitate, chiar și atunci când a fost încheiat cu nesocotirea legii, așa încât, în măsura în care părțile nu se înțeleg, înlăturarea prezumției respective urmează a se face pe calea judecății; întrucât nimeni nu poate să își facă singur dreptate, dacă părțile nu se înțeleg, trebuie să hotărască instanța; cercetarea problemei unei eventuale validări ulterioare a actului juridic, precum și problema de a ști dacă este vorba de o nulitate totală sau parțială impun intervenția organului de jurisdicție competent; într-o formă a proiectului Noului Cod Civil se prevedea că nulitatea absolută operează de drept, însă Codul civil din 2009 nu a reținut acea prevedere. În mod surprinzător, nu au fost scoase referirile la constatarea nulității absolute.

Prin urmare, întrucât nulitatea absolută nu operează de drept, înseamnă că nu ar trebui să se vorbească despre constatarea nulității absolute și declararea nulității relative, deoarece, atât în cazul nulității absolute, cât și în cazul nulității relative, instanța apreciază (constată) existența sau inexistența cauzei de nulitate, iar în caz afirmativ, va pronunța nulitatea, deci va anula actul juridic.

Prin excepție, clauzele considerate nescrise pot fi privite ca nulități absolute și parțiale care, însă, operează de drept.

II. Jurisprudență

a) Anulare Act

1. Restituirea taxei de poluare

Cuvinte-cheie: *judecarea, restituirea, reclamantul, apelul, greșierul, garanția.*

Pe rol, judecarea recursului declarat de reclamantul C.I.D., cu domiciliul în T.(...), jud. Harghita, împotriva sent. nr. 1262 din 2 septembrie 2015, pronunțată de Trib. Harghita în dosarul nr. (...).

La apelul nominal făcut în ședință publică se constată lipsa părților.

Procedura de citare este legal îndeplinită.

S-a făcut referatul cauzei de către greșier care învederează că s-a acordat acest termen pentru a se solicita reclamantului recurent să depună la dosar cererea înregistrată la Administrația Finanțelor Publice T., prin care a solicitat restituirea taxei de poluare.

Instanța constată că prin întâmpinarea depusă de pârâta intimată Direcția Generală Regională a Finanțelor Publice B. – Administrația Județeană a Finanțelor Publice Harghita s-a invocat nemotivarea recursului, în conformitate cu dispozițiile art. 488 C. pr. civ. Având în vedere această invocare și cuprinsul recursului declarat de reclamant, instanța invocă excepția nulității recursului, în temeiul art. 488 C. pr. civ. și, față de împrejurarea că s-a solicitat judecarea cauzei în lipsă, o reține în pronunțare asupra excepției, pronunțarea urmând să aibă loc la ora 13.

Curtea de Apel

Prin sent. nr. 1262/2 septembrie 2015, Trib. Harghita, în dosarul nr. (...), a admis excepția prescripției dreptului la acțiune, invocată de pârâta Direcția Generală Regională a Finanțelor Publice B. – Administrația Județeană a Finanțelor Publice Harghita și a respins ca prescrisă acțiunea formulată de reclamantul C.I.D., în contradictoriu cu pârâta Direcția Generală Regională a Finanțelor Publice B. – Administrația Județeană a Finanțelor Publice Harghita și chemata în garanție Administrația Finanțelor Publice M.

Împotriva acestei hotărâri a formulat recurs reclamantul C.I.D., solicitând în baza art. 488 pct. 8 C. pr. civ. admiterea recursului, casarea sentinței recurate și admiterea acțiunii așa cum a fost formulată.

Intimata pârâta Direcția Generală Regională a Finanțelor Publice B. – Administrația Județeană a Finanțelor Publice Harghita a formulat întâmpinare invocând și excepția de nulitate a recursului, în temeiul art. 488 C. pr. civ., arătând că în recursul declarat nu a indicat motive reale de nelegalitate și nici critici care să poată fi încadrate din oficiu în vreunul dintre cazurile de casare prevăzute de art. 488 alin. (1) C. pr. civ.

La termenul de judecată din data de 20 ianuarie 2016, instanța a invocat, din oficiu, excepția nulității recursului.

Analizând cu prioritate această excepție, conform art. 248, alin. (1) C. pr. civ., o apreciază întemeiată, pentru următoarele considerente:

Conform art. 480 alin. (1) noul C. pr. civ., recursul se va motiva prin însăși cererea de recurs. De asemenea, art. 489 prevede că recursul este nul dacă nu a fost motivat în termenul legal și că aceeași sancțiune intervine în cazul în care motivele invocate nu se încadrează în motivele de casare prevăzute la art. 488.